

NEKI POKAZATELJI MORALNOG PROSUĐIVANJA PRIPADNIKA POKRETA FOKOLARA

Zdravka Leutar - Ana Štambuk - Stipe Tadić, Zagreb

Sažetak

Temeljno obilježje djelovanja pripadnika pokreta fokolara je duhovna i socijalna obnova, kao i jačanje jedinstva u Crkvi i društvu. Prisutan je u više od 180 zemalja u svijetu kao i u Hrvatskoj. Na temelju anketnog istraživanja u kojemu je, među sedam različitih crkvenih pokreta bilo i 99 pripadnika fokolara, htjelo se ispitati proširenost i učestalost osobne molitve i čitanja Biblije na stavove pripadnika prema nekim moralnim pitanjima. Ispitala se i dimenzija zajedništva, ekumenska i socijalna dimenzija.

Dobiveni rezultati pokazuju da proširenost i učestalost molitve, kao i čitanja Biblije – »Riječi života«, snažno utječe na njihov svakodnevni vjernički život, te da je njihova raspoloživost za ekumenska gibanja i interreligijski dijalog rezultat učestalosti njihove osobne molitve i učestalosti čitanja Biblije, odnosno »Riječi života«. Biti vjernikom kršćaninom za pripadnika fokolara znači ljubiti Boga i bližnjega, te vlastitim životom i konkretnom društvenom zauzetošću svjedočiti svoje vjerničko poslanje.

Ključne riječi: pokret fokolara, duhovna i socijalna obnova, vjernička praksa, društveni angažman, moralni stavovi, zajedništvo.

Uvod

Nastanak i angažiranije djelovanje pripadnika novih eklezijalnih pokreta, u koje po sebi i na izravan način spadaju i pripadnici pokreta Djelo Marijino – pokret fokolara¹, o čijim će pripadnicima u ovom radu biti više riječi na sljedećim stranicama, javlja se u Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj koncem 60-ih i u sedamdesetim godinama prošloga stoljeća.

---

¹ Etimologija imena dolazi od (tal. »focolo«, »focolare«) ognjište, dom. Službeno ime fokolara (od 29. 6. 1990.) glasi *Opera di Maria* (Djelo Marijino). Ne radi se, međutim, o imenu Marije i pridjevu marijanski kako se to obično susreće u katoličkoj »pučkoj« pobožnosti prema Mariji. Ime ima puno dublje značenje: »Marija je majka Božje Riječi, koja je u sebe Riječ primila svojim bezpridržajnim »da«. Kod ovog se imena, dakle, radi o tome da bi i svaki pripadnik pokreta Djela Marijina – fokolara trebao Božjoj Riječi izgovoriti svoj bezpridržajni »da«.

Naime, u tom je periodu popuštanje strogo represivnog odnosa komunističkoga režima prema religiji i Crkvi i njegovo relativno otvaranje zapadnim demokratskim društvima, u kojima su pripadnici pokreta Djela Marijina (pokret fokolarara) već imali bogatu i razgranatu djelatnost, omogućilo je da evanđeoski nadahnuto djelovanje pripadnika ovoga suvremenog crkvenoga laičkoga pokreta bude »uvezeno« i na naše prostore. Na crkvenom (unutarnjem) planu najznačajniji događaj koji je proizročio crkvena gibanja i omogućio dotadašnjim crkvenim laičkim pokretima angažiranije djelovanje i potpuni rascvat bio je događaj Drugoga vatikanskog koncila i otvaranje Crkve suvremenom svijetu (aggiornamento). Uspostava dijaloga Crkve sa suvremenim svijetom i njezino otvaranje svijetu snažno su nadahnuli angažirano djelovanje i okupljanje laika u novim eklezijalnim pokretima.²

Naime, novi eklezijalni pokreti zapravo su uvijek i odgovor vjernika laika, onih dakle koji nisu pripadnici hijerarhijskoga dijela Crkve, na ponajprije crkvene, a potom i društvene prilike i izazove svoga vremena.³ Oni su svakako i specifični znakovi vremena u kojemu nastaju. A na Drugom vatikanskom koncilu pak jedna od temeljnih zadaća Crkve, rečeno je, jest »otkrivanje znakova vremena«.⁴

I dok se govor Crkve o laicima prije Koncila ponajprije, ili gotovo isključivo, odnosio na elitni dio vjernika svjetovnjaka, ili onih u Crkvi angažiranih skupina vjernika koji su više ili manje sudjelovali u poslovima klera, kao istaknuti »reprezentativci« laičkoga dijela Crkve, dotle se nakon Koncila situacija mijenja i dolazi do »pomaka naglaska« s hijerarhijskog i »reprezentativnog« dijela laika na *cjelokupni narod*. Koncil je u cijeloj Crkvi donio »pomak naglaska« i »pokazao da kler nije središte Crkve nego da postoje drugi centri kojima je kler samo sveta služba«.⁵ Stoga se u novim crkvenim laičkim pokretima naglasak mijenja od ministerijalnog, oficijelnog, (funkcionalnog) svećeništva na opće svećeništvo svih krštenika, cjeloviti Božji narod, te na opći poziv na svetost, snažno naglašen u dogmatskoj konstituciji o Crkvi.⁶

Među znakove vremena svakako spadaju suvremena crkvena gibanja i bujanje novih crkvenih laičkih pokreta. Snažno osobno vjersko iskustvo, nova vjernička praksa i zauzetije djelovanje pripadnika laičkih pokreta u Katoličkoj crkvi i u društvu generiraju promjene i obnovu ne samo Crkve nego i šire društveno-kulturne scene.

U ovom ćemo se radu opširnije pozabaviti pripadnicima recentnoga crkvenog laičkoga pokreta – Djela Marijina, odnosno fokolarinima. Naime, iz opse-

---

² Pod eklezijalnim pokretom podrazumijeva se onaj pokret koji je barem implicitno priznala crkvena vlast, mjesni biskup, a koji djeluje u mjesnoj crkvi, odnosno župi i/ili u biskupiji (*Christifideles laici*, 1990., n. 30; A. FAVALE, 1991., 531; J. BALOBAN, 1993., 49).

³ TADIĆ, S. (2002.), *Tražitelji svetoga*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.

⁴ GS, 11; DH, 15; AA, 14.

⁵ IVANČIĆ, Tomislav, (1984.), *Kršćanstvo u potrazi za identitetom*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 185.

⁶ LG 6.

žnoga anketnog istraživanja sedam suvremenih laičkih pokreta u Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj za potrebe ovoga rada ekstrahirani su odgovori pripadnika pokreta Djelo Marijino i to samo neki pokazatelji koji se odnose na njihov molitveni život (osobna molitva i čitanje i Svetoga pisma) i neka njihova moralna prosuđivanja, vrednovanja i stavove. No, prije raščlambe dobivenih rezultata potrebno je nešto općenito reći o dosadašnjim spoznajama o Djelu Marijinu, odnosno pripadnicima laičkoga crkvenog pokreta fokolara.

Pokret je nastao u vrtlogu II. svjetskoga rata. (1943.) u Trentu u Italiji. Na počecima njegova djelovanja stoji snažna karizmatska osoba. To je njegova utemeljiteljica Chiara Lubich. Uz rehabilitaciju autentično religijskih dimenzija života, poglavito dimenziju osobnoga vjerničkoga iskustva, intenzivan, samozatajan i kontemplativan religiozni život, u pokretu se veliko značenje pridaje karitativnoj djelatnosti, društvenom angažmanu i socijalnoj dimenziji vjere.

Kako to i inače biva s nastankom sličnih gibanja i pokreta u Crkvi, nadahnuće za njegov nastanak temelji se na dubokom, meditativnom i specifičnom čitanju Evanđelja. Preko takvog dubinskog iščitavanja nije se otkrila nova vjera, ali su na vidjelo izišla nova nadahnuća nedovoljno naglašavana u oficijelnim strukturama Crkve i društva. Sve je počelo, naizgled, vrlo jednostavno. Chiara je 1943., tada 23-godišnja studentica filozofije, nakon jednog od mnogobrojnih bombardiranja, sa svojim prijateljicama postavila radikalno egzistencijsko pitanje: »Postoje li još ideali koji ne prolaze, koje bombe ne mogu uništiti. I pronašle smo odgovor: Da postoji takav ideal: Bog, On ostaje«⁷. U čitanju Evanđelja i molitvi pronalazile su nadahnuća za odgovore na konkretna pitanja svakodnevnoga života. »Kada smo započele živjeti Evanđelje, veli Chiara, nastao je kod mene i mojih prijateljica novi odnos prema Bogu i ljudima.«⁸ Želja pripadnika ovog pokreta je upravo graditi nove odnose prema Bogu i prema ljudima.

Pokret fokolara je obnovni i moliteljski pokret u Crkvi koji svoje temeljno poslanje i duhovnost u Crkvi i društvu živi zauzetim vjerničkim životom i vlastitim, osobnim svjedočenjem vjere svojih pripadnika. I to na svim područjima: od individualnog i obiteljskog života preko odgoja i obrazovanja, znanosti, umjetnosti i medicine do gospodarstva i politike. Za pripadnike ovog pokreta karakteristično je zajedništvo u kojemu žele primijeniti evanđeoska načela u konkretnome, svakodnevnom životu.

Pripadnici pokreta Djelo Marijino njeguju put susreta s Kristom kao središtem života kroz osobni i zajednički molitveni život i odnos s Bogom preko »Riječi života«. Naime, kao nadahnuće za osobni duhovni život i vjerničko djelovanje u svakom se tekućem mjesecu kao »Riječ života« uzima određeni stih iz Evanđelja

⁷ LUBICH, Ch. (1977.), *Einheit als Lebensstil*, Muenchen - Zuerich - Wien, Styria, 8.

⁸ LUBICH, Ch. (1977.), *Einheit als Lebensstil*, Muenchen - Zuerich - Wien, Styria, 12.

s kojom se nastoji uskladi vlastita vjernička praksa i svakodnevne zadaće. »Riječ života« se prevodi na više od 90 jezika svijeta i distribuira pripadnicima i simpatizerima pokreta u milijunskoj nakladi.

Životni stil pripadnika pokreta, koji rehabilitiraju ponajprije autentično religiozne dimenzije ogleda se i u njihovu pastoralnom radu, karitativnoj djelatnosti i društvenom angažmanu. U cjelokupnom djelovanju pripadnika pokreta vodi se briga o tome da njihovo djelovanje bude sukladno sociokulturnim okolnostima društva u kojemu pripadnici žive i djeluju. Metoda inkulturacije u njihovim djelatnostima ima vrlo važno mjesto.

Premda su fokolarini kao pokret nastali u Katoličkoj crkvi i na njezinoj duhovnoj baštini, nisu ostali striktno vezani samo uz nju. Zbog svoga opredjeljenja za ljubav i jedinstvo u različitosti (*universitas in diversitate*) kao univerzalne vrednote, a naročito zbog njihovih konkretizacija u svakodnevnom životu oni su prešli interkonfesionalne i interreligijske granice koje se inače teško prelaze. Njeguju ekumenizam, interreligijski dijalog – dijalog s ljudima drugačijih svjetonazorskih opredjeljenja. Takvim djelovanjem, kako sami kažu, pokazuju da se Krist utjelovio u konkretnoga čovjeka i u konkretno društvo, što svjedoče njegove riječi: »Što god učiniste jednome od moje najmanje braće, meni učiniste«.⁹ Ovakvim radom oni najbolje demantiraju proizvoljne kritike kršćanstva koje tvrde da je kršćanstvo apstraktno, udaljeno od konkretnog čovjeka i njegovih svakodnevnih problema.

Česti i dobro organizirani susreti, cjelodnevna druženja, festivali za mlade i obitelji kao i razne manifestacije zabavnog karaktera fokolarina omogućuju i drugima upoznavanje njihovog stila života, duhovnosti i angažiranog kršćanskog djelovanja. Kao moto svoga konkretnog vjerničkog djelovanja uzimaju, kako je već spomenuto »Riječ života«, jednu rečenicu iz Evandjelja. Inspirirani snažnom porukom te rečenice koja ih zbližava i ujedinjuje oni nastoje služiti Bogu preko služenja i pomaganja konkretnome čovjeku. Oni koji žele još više i dublje upoznati ovakav stil života praktične i zauzete kršćanske duhovnosti dolaze na susrete posebno organizirane u duhovnim centrima fokolarina, u župama u kojima oni uz blagoslov mjesnog ordinarija i župnika djeluju ili pak na prigodne susrete ili skupove što ih oni organiziraju. Na tim se susretima obrađuju egzistencijska, općeljudska i vjerska tematika, iznose se osobna vjernička svjedočenja, iskustva i doživljaji, a na njih mogu doći ne samo pripadnici pokreta nego i svi zainteresirani za ovakav stil duhovnosti.

Na takvim susretima pripadnicima pokreta bitno je ostvariti duhovno jedinstvo vjernika kao preduvjeta uspješnoga, osmišljenog zajedničkog djelovanja u Crkvi i društvu. Ukoliko u župi postoji organizirana zajednica fokolarina pripadnici imaju zajedničke tjedne molitvene susrete koji im pomažu rasti u zajedništvu, vjeri i međusobnoj ljubavi.

---

⁹ Mt 25, 40-45.

Pripadnici pokreta Djela Marijina (Fokolarini) redovito čitaju Bibliju, njeguju osobnu svakodnevnu molitvu i slave euharistiju. Po tome su oni tipičan obnoviteljsko-molitveni i evangelizacijski suvremeni pokret u Crkvi. Časopis »Novi svijet« što ga izdaju, kao i knjige Chiare Lubich, utemeljiteljice pokreta fokolara, značajno pridonose uspostavljanju i kreativnom građenju zajedništva među pripadnicima pokreta širom svijeta. Svoje vjerničko poslanje (missio) nastoje širiti suvremenom glazbom, modernim plesom, organiziranim koncertima, (likovnim) radionicama i ostalim suvremenim medijima primjerenim evangelizaciji svijeta re-evangelizaciji Crkve. U njihovu djelovanju i nastupima nema ništa agresivnog, senzacionalističkog ili isključivog. Većina pripadnika njeguje tihi i samozatajan rad i ne žele se isticati. Pojedini pripadnici, a poglavito male zajednice vrlo su angažirane na karitativnom planu, pomažući ugroženim obiteljima, siromašnima, napuštenima, odbačenima, prognanima i izbjeglima i svima potrebnima. Svojim djelovanjem i duhovnošću, angažmanom i karitativnom zauzetošću pripadnici Djela Marijina dali su snažan duhovni pečat pokoncilskim gibanjima u Crkvi i značajan doprinos društvima u kojima djeluju.

2. Ciljevi i metode istraživanja

Suvremeni laički pokret Djelo Marijino, kao što je na prethodnim stranicama rečeno, je obnoviteljsko molitveni međunarodni pokret u Katoličkoj crkvi koji djeluje i na širem planu od njezinih eklezijalnih i konfesionalnih okvira. Budući da se radi o molitvenom pokretu i da molitva, uz osobno vjerničko iskustvo, zauzima sržno mjesto u vjerničkome životu pripadnika ovoga pokreta u ovom nas je radu zanimalo kako se učestalost osobne molitve i čitanja Biblije reperkutira na neka temeljna moralna prosuđivanja, vrednovanja i stavove pripadnika fokolara.

Cilj ovoga istraživanja je utvrditi samo neke pokazatelje moralnog prosuđivanja pripadnika pokreta fokolara kroz sljedeće varijable:

– nezavisne varijable

- učestalost osobne molitve i učestalost čitanja Biblije;
- učestalost zajedničkih susreta u pokretu fokolara;

– zavisne varijable

- odnos prema ljudima koji im čine zlo;
- odnos prema predbračnim spolnim odnosima;
- odnos prema nerazrješivosti braka;
- stav prema namjernom prekidu trudnoće;
- stav o preljubu i nevjernosti;
- stav prema kontracepciji;
- mišljenje o primjerenosti odgovora Crkve na suvremene izazove te
- koja je najveća vrijednost kršćanske vjere.

Za potrebe ovog rada služili smo se dobivenim rezultatima istraživanja »Globalizacija i (post)moderni eklezijalni i religijski pokreti« provedenog 2001. godine na području cijele Hrvatske. U istraživanje je bilo uključeno sedam crkvenih pokreta (n=549), a za potrebe ovog rada analizirani su samo rezultati pripadnika pokreta fokolara (n=99).¹⁰ Naime, iz širega i opširnog anketnog istraživanja ekstrasirani su samo pripadnici pokreta Djelo Marijino, tj. pokreta fokolara.

Pri obradi podataka korištene su metode deskriptivne statistike, frekvencije i postotci, a za izračunavanje statistički značajnih razlika χ^2 test.

3. Rezultati i rasprava

3.1. Socio – demografska obilježja pripadnika pokreta fokolara

Od ukupnog broja ispitanika (n=99) bilo je 65 žena i 34 muškarca, prosječne dobi 38 godina. Više od 50% ispitanika (54,4%) rođeno je u gradu. Oko polovice njih djetinjstvo je provelo na selu. Više od polovice ispitanika (60%) završilo je fakultet ili višu školu, 31% srednju školu, a samo 9% osnovnu školu. Radi se o vrlo obrazovanoj i urbaniziranoj skupini u Crkvi. 52,5% ispitanika nema djece, dok ih 47,5% ima. Uglavnom dolaze iz obitelji s više djece. 50% ispitanika živi u braku, 32% su samci. (Glede ovog podatka treba imati u vidu činjenicu da zavjetovani fokolarini ne stupaju u brak jer redovničkim načinom života, polažući zavjete čistoće, siromaštva i poslušnosti, žive u svijetu). Neznatan je postotak onih koji žive u izvanbračnoj zajednici, rastavljenih ili pak onih koji žive udovičkim životom. Većina ih sada živi u velikom gradu. 65% ispitanika su pripadnici pokreta fokolara desetljeće i više, što znači da su dobro integrirani u pokret, ostaju u njemu i ne idu od jednog eklezijalnog pokreta drugom.

3.2. Duhovna dimenzija ispitanika

Pripadnici pokreta fokolara žive »Riječ Života« koja se izdaje svakoga mjeseca a koja im je nadahnuće za svakodnevni vjermički život tekućega mjeseca, a dostupna je putem (tiskovnih) medija i povezuje sve pripadnike pokreta u svijetu.

Budući da su pripadnici pokreta fokolara molitveni i obnovni pokret promatrali smo kakav je odnos čitanja Biblije i osobne molitve kao nezavisnih varijabli prema nekim pokazateljima moralnog prosuđivanja kao zavisnim varijablama. Tako su nezavisne varijable bile učestalost osobne molitve i čitanje Biblije, a zavisne odnos prema ljudima koji im čine zlo, stavovi prema predbračnim spolnim odnosima, nerazrješivosti braka, namjernom prekidu trudnoće, preljubu i nevjernosti, te stav prema kontracepciji (tablice 1-6).

---

¹⁰ TADIĆ, S. (2002.), *Tražitelji svetoga*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.

Iz tablice 1 možemo vidjeti da 68,7% pripadnika pokreta fokolara najčešće povremeno čita Bibliju, a 25% svakodnevno. Osobna molitva također je vrlo prisutna u njihovom životu. Čak 89,9% ispitanika svakodnevno moli, dok samo 8,1% moli povremeno. Budući da je osobna molitva i čitanje Biblije kod pripadnika vrlo učestalo, utemeljeno je pretpostaviti da će se to odraziti na njihovo vjerničko ponašanje, vrednovanje i moralne prosudbe u svakodnevnom životu.

U Bibliji, tj. »Riječi života«, kako je to njihova utemeljiteljica Chiara Lubich i željela, pripadnici pronalaze nadahnuće i putokaz u vlastitom življenju. Većina ispitanika ima vrlo pozitivan odnos prema ljudima koji im čine zlo (tablica 1). Tako 46,5% njih takve ljude izbjegava, ali ih ne prezire, a 36,4% nastoji oprostiti i zaboraviti, dok ih svega 15% izbjegava i prezire. Pogledamo li učestalost osobne molitve i čitanja Biblije (nezavisne varijable) i odnos ispitanika prema ljudima koji im čine zlo, vidimo da dobiveni rezultati pokazuju postojanje statistički značajnih razlika (tablica 1). Budući da većina ispitanika svaki dan moli, većina ih takvim ljudima nastoji oprostiti i moliti za njih. Što se čitanja Biblije tiče, većina njih Bibliju čita povremeno (68,7%), no i ova nezavisna varijabla pokazuje da većina ispitanika nastoji oprostiti, zaboraviti i moliti za ljude koji im čine zlo. Iz ovih rezultata možemo vidjeti da čitanje Biblije i osobna molitva imaju značajan (pozitivan) utjecaj na stavove ispitanika prema ljudima koji im čine zlo.

Tablica 1. Učestalost čitanja Biblije i osobne molitve i odnos pripadnika prema ljudima koji im čine zlo.

n=99		Učestalost čitanja Biblije i osobne molitve (%)									Ukupno
		Svaki dan		Povremeno		Prigodno		Nikada	Bez odgovora		
		26,3	89,9	68,7	8,1	3,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Odnos s ljudima koji mi čine zlo (%)		B	M	B	M	B	M	B	B	M	
Izbjegavam ih i prezirem	15,2				1,0	1,0					
Izbjegavam ih, ali ne prezirem	46,5	2,0	11,1	12,1	3,0		1,0	1,0			
Nastojim oprostiti i zaboravit	36,4	11,1	44,4	33,3	2,0	2,0					
Za njih molim i opraštam im	1	13,1	33,3	22,2	2,0				1,0	1,0	
Bez odgovora	1		1,0	1,0							
Ukupno	100	$\chi^2 = 44,59; df = 15; p < 0,00$ (B)					$\chi^2 = 23,151; df = 12; p < 0,026$ (M)				

B = učestalost čitanja Biblije, M = učestalost molitve

Pogledamo li stavove pripadnika pokreta fokolara prema predbračnim spolnim odnosima (tablica 2), možemo vidjeti da velika većina ispitanika (njih 82%) smatra da takvi odnosi uopće nisu dozvoljeni. Onih koji izričito nisu željeli odgovoriti bilo je 10,1%, što upućuje na još nedefiniran stav, ili pak strah od iznošenja stavova o ovoj tematici, koji je možda u nesuglasju ili suprotnosti s moralnim naukom Katoličke crkve. S obzirom na istraživanu populaciju, odnosno pripadnike selektivne skupine u Crkvi, to nije zanemariv postotak. Dobiveni rezultati su (χ^2 – testom) pokazali da postoje statistički značajne razlike u stavovima ispitanika koji redovito osobno mole i čitaju Bibliju od onih koji to čine samo povremeno. Tako 77% ispitanika koji svakodnevno mole i 79,8% ispitanika koji čitaju Bibliju drži da predbračni spolni odnosi uopće nisu dozvoljeni.

Tablica 2. Učestalost čitanja Biblije i osobne molitve u odnosu na **stavove** pripadnika o predbračnim spolnim odnosima.

N=99		Učestalost čitanja Biblije i osobne molitve (%)									Ukupno	
		Svaki dan		Povremeno		Prigodno		Nikada	Bez odgovora			
		26,3	89,9	68,7	8,1	3,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	B=100 M=100
Stav ispitanika prema predbračnim spolnim odnosima (%)		B	M	B	M	B	M	B	B	M		
Uopće nisu dozvoljeni	82,8	24,2	77,8	55,6	4,0	1,0		1,0	1,0	1,0		
Dozvoljeni u određenim slučajevima	3,0		3,0	3,0								
Dozvoljeni su	1,0				1,0	1,0						
Ne želim odgovoriti	10,1	2,0	6,1	7,1	3,0	1,0	1,0					
Bez odgovora	3,0		3,0	3,0								
Ukupno	100	$\chi^2 = 37,96; df = 16; p < 0,002$ (B)					$\chi^2 = 29,14; df = 12; p < 0,004$ (M)					

Što se tiče stava o nerazrješivosti braka, ispitanici su, također, u vrlo visoku stupnju suglasni s moralnim učenjem Katoličke crkve. Tako 71,7% njih smatra da je brak nerazrješiv, a 25,3% da se u iznimnim slučajevima može razvesti (tablica 3). Svakako, iznenađuje, barem na prvi pogled, tako visok postotak onih koji drže da se brak u iznimnim slučajevima može rastaviti. Ovakav rezultat, međutim, nije posve divergentan katoličkom moralnom učenju o nerazrješivosti braka. I po Zakoniku kanonskoga prava, naime, dopuštena je u *iznimnim slučajevima* rastava braka.¹¹

¹¹ *Codex iuris canonici*, (1988.), Glas koncila, Zagreb. Can. (ili Kan.) 1141-1155.

Pogledamo li i ovu varijablu u odnosu na učestalost osobne molitve, možemo vidjeti da većina ispitanika koji mole svaki dan smatra da je brak nerazrješiv. Između onih koji se svakodnevno i redovito mole i onih koji se mole neredovito i prigodno, također je nađena statistički značajna razlika ($p < 0,02$; tablica 3). Za učestalost čitanja Biblije statistički značajna razlika nije nađena ($p < 0,96$).

Tablica 3. Učestalost čitanja Biblije i osobne molitve u odnosu na stav pripadnika o nerazrješivosti braka.

n=99		Učestalost čitanja Biblije i osobne molitve (%)									Ukupno
		Svaki dan		Povremeno		Prigodno		Nikada	Bez odgovora		
		26,3	89,9	68,7	8,1	3,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Stav ispitanika prema nerazrješivosti braka (%)		B	M	B	M	B	M	B	B	M	
Brak je nerazrješiv	71,7	20,2	66,7	48,5		1,0		1,0	1,0	1,0	
Može se razvesti u iznimnim slučajevima	25,3	6,1	22,2	17,2	4,0	2,0	1,0				
Ne želim odgovoriti	2,0			2,0	2,0						
Bez odgovora	1,0		1,0	1,0	2,0						
Ukupno	100	$\chi^2 = 4,91$; $df = 12$; $p < 0,96$ (B)						$\chi^2 = 26,76$; $df = 9$; $p < 0,02$ (M)			

U tablici 4 možemo vidjeti rezultate stavova anketiranih pripadnika o namjernom prekidu trudnoće (abortusu). Vrlo velika većina (90,9%) ispitanika smatra da za takav čin nema nikakva opravdanja, odnosno da je to ubojstvo nevinoga. 8,1% ispitanika smatra pak da je takav čin dozvoljen, ako je ugrožen život majke. To opet nije odgovor posve divergentan moralnom nauku Crkve, koji kaže da je moralno dopušteno direktno spašavanje života majke, pa makar se indirektno i naškodilo životu djeteta. Povežemo li ovu zavisnu varijablu s učestalošću osobne molitve pripadnika, vidjet ćemo također da su razlike među kategorijama redovitih, svakodnevnih molitelja i onih koji se mole samo prigodno i neredovito statistički značajne ($p < 0,05$). Naime, 83,8% ispitanika koji svakodnevno mole smatraju da za čin namjernog prekida trudnoće nema nikakva opravdanja. Te razlike, međutim, nisu statistički značajne kada je riječ o učestalosti čitanja Biblije i namjernom prekidu trudnoće ($p < 0,99$).

Tablica 4. Učestalost čitanja Biblije i osobne molitve u odnosu na stav o namjernom prekidu trudnoće (abortusu).

n=99		Učestalost čitanja Biblije i osobne molitve (%)									Ukupno
		Svaki dan		Povremeno		Prigodno		Nikada	Bez odgovora		
		26,3	89,9	68,7	8,1	3,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Stav ispitanika prema prekidu trudnoće (%)		B	M	B	M	B	M	B	B	M	
Nema nikakva opravdanja, to je ubojstvo nevinoga	90,9	24,2	83,8	61,6	6,1	3,0		1,0	1,0	1,0	
Dozvoljeno ako je ugrožen život majke	8,1	2,0	5,1	6,1	2,0		1,0				
Bez odgovora	1,0		1,0	1,0							
Ukupno	100	$\chi^2 = 0,97; df = 8; p < 0,99$ (B)						$\chi^2 = 15,34; df = 6; p < 0,01$ (M)			

Stav pripadnika pokreta fokolarara o preljubu i nevjernosti prikazan je u tablici 5. Slično kao i u prethodnim varijablama, ispitanici iskazuju vrlo visok stupanj suglasnosti s etičkim naukom i moralnom doktrinom Katoličke crkve. Tako čak 91,9% njih smatra da za takav čin nema opravdanja, a svega 5,1% da se iznimno može tolerirati. Razlike su značajne s obzirom na učestalost osobne molitve i stava prema preljubu i nevjernosti ($p < 0,05$), dok su statistički zanemarive u odnosu na čitanje Biblije ($p > 0,05$). Oni, dakle, pripadnici pokreta koji se svakodnevno i redovito mole, daju odgovore koji su primjereniji i u većem suglasju s moralnim naukom Crkve, nego oni koji se mole samo prigodno i neredovito.

Tablica 5. Učestalost čitanja Biblije i osobne molitve u odnosu na stav pripadnika o preljubu i nevjernosti.

n=99	Učestalost čitanja Biblije i molitve (%)										Ukupno
	Svaki dan		Povremeno		Prigodno		Nikada	Bez odgovora		B=100 M=100	
	26,3	89,9	68,7	8,1	3,0	1,0	1,0	1,0	1,0		1,0
Stav ispitanika prema preljubu i nevjernosti (%)	B	M	B	M	B	M	B	B	M		
Nema opravdanja	91,9	26,3	83,8	60,6	7,1	3,0		1,0	1,0	1,0	
Iznimno se može tolerirati	5,1		4,0	5,1	1,0						
To je normalna pojava	1,0		1,0	1,0							
Ne želim odgovoriti	1,0			1,0			1,0				
Bez odgovora	1,0		1,0	1,0							
Ukupno	100	$\chi^2 = 3,96; df = 16; p < 0,99$ (B)					$\chi^2 = 100,22; df = 12; p < 0,000$ (M)				

Kad je riječ o stavu prema kontracepcijskim sredstvima, ispitanici su dali sljedeće odgovore: 53,5% ispitanika smatra da je kontracepcija nemoralna pojava, 21,2% da ovisi o kojoj je kontracepciji riječ, 9,1% smatra da je to normalna pojava, dok 10,1% nije željelo odgovoriti (tablica 6). χ^2 -testom provjereno je postoji li statistički značajna razlika između kategorija onih koji se svakodnevno i redovito mole i čitaju Bibliju i onih koji se mole samo prigodno i čitaju Bibliju. Između kategorije onih koji se svakodnevno i redovito mole i onih koji se ne mole redovito ($p < 0,05$) postoji statistički značajna razlika, dok kod onih koji redovito čitaju Bibliju i onih koji je samo prigodice čitaju ($p > 0,05$) nije nađena statistički značajna razlika.

Tablica 6. Učestalost čitanja Biblije i osobne molitve u odnosu na stav pripadnika prema kontracepciji.

n=99		Učestalost osobne molitve i čitanja Biblije (%)									Ukupno	
		Svaki dan		Povremeno		Prigodno		Nikada	Bez odgovora			
		26,3	89,9	68,7	8,1	3,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	B=100 M=100
Stav ispitanika prema kontracepciji (%)		B	M	B	M	B	M	B	B	M		
To je normalna pojava	9,1	1,0	7,1	7,1	2,0	1,0						
Ovisi o kojoj je kontracepciji riječ	21,2	4,0	21,2	16,2		1,0						
To je nemoralna pojava	53,5	16,2	47,5	34,3	4,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0		
Ne želim odgovoriti	10,1	4,0	8,0	6,1	2,0							
Bez odgovora	6,1	1,0	6,1	5,1								
Ukupno	100	$\chi^2 = 3,96; df = 16; p < 0,99 (B)$					$\chi^2 = 100,22; df = 12; p < 0,000 (M)$					

Iz navedenih rezultata možemo zaključiti da pripadnici pokreta fokolara imaju vrlo jasne, kršćanski utemeljene stavove prema navedenim moralnim pitanjima. Također možemo zaključiti da je proširenost i učestalost osobne molitve važan čimbenik koji snažno utječe na vjerničko ponašanje i značajno determinira moralno ponašanje i stavove ispitanika. To isto vrijedi, ali u nešto smanjenom stupnju, i za učestalost čitanja Biblije.

3.3. Dimenzija zajedništva u pokretu

Već je ranije navedeno kako je za temeljno poslanje ili karizmu pokreta fokolara, zajedništvo odnosno komunitarnost, vrlo bitna značajka. Stoga ćemo se iz provedenog empirijskog istraživanja ovom raščlambom osvrnuti na važnost te dimenzije, budući je zajedničko druženje jedno od temeljnih obilježja neke skupine.¹² U tablici 7 prikazani su rezultati pripadnika i drugih anketiranih eklezijalnih pokreta, te možemo vidjeti da se ispitanici najčešće susreću tjedno u svome pokretu, dok Frama i Zajednica Molitva i Riječ imaju najučestalije tjedne susrete (oko 90%). Za pripadnike pokreta fokolara rezultati su sljedeći: tjedno se sastaje 50,5% ispitanika, mjesečno 24,2%, a dva puta tjedno 18,2%.

¹² GIDDENS, A. (1999.), *Soziologie*, Nausner & Nausner, Graz – Wien.

Tablica 7. Učestalost zajedničkih susreta pripadnika pojedinih religijskih pokreta.

	Koliko često se Vaša skupina susreće u pokretu (%)							
	Tjedno	Dvotjedno	Mjesečno	Godišnje	Samo prigodno	Samo prema dogovoru	Nikada	Bez odgovora
Pokret fokolara (n=99)	50,5	18,2	24,2		1,0	6,1		
Kursiljo (n=74)	56,8	5,4	13,5	2,7	10,8	9,5		1,4
Zajednica Molitva i Riječ (n=148)	89,2	4,7	2,7			2,7		
Zajednica bračnih susreta (n=75)	6,7	8,0	66,7	8,0	2,7	8,0		4,8
Franjevački svjetovni red (n=21)	47,6	14,3	33,3					1,4
Frama (n=70)	90,0	8,6						8,6
Neki drugi (n=58)	75,9		3,4	1,7		6,9	3,4	8,6

$$\chi^2 = 347,16; df = 49; p < 0,00$$

Iako vidimo statistički značajne razlike između pripadnika različitih pokreta, zajedničko im je obilježje da su njihovi susreti kontinuirani. Raščlambom daljnjih rezultata koji govore o osobnoj participaciji pripadnika pokreta fokolara, 70% članova navodi da redovito sudjeluje u svim aktivnostima pokreta, dok ih 30% povremeno sudjeluje samo u nekim aktivnostima. Kad je u pitanju atmosfera i ozračje koje prilikom susreta pripadnika prevladava 90% ispitanika navodi da na susretima prevladava duhovno ozračje. 10% ih u susretima prepoznaje sestrinsko/bratsko i prijateljsko ozračje u pokretu. Svega jedan član pokreta ističe kako zamjećuje da se neki članovi u pokretu ističu, a drugi su zapostavljeni. Neki od ispitanika navode i molitveno apostolsko ozračje.

Na temelju dosadašnjih rezultata analize moguće je konstatirati da u temeljna obilježja pokreta fokolara ulaze tjedna međusobna druženja i različita evangelizacijsko-karitativne aktivnosti, kao i duhovno, sestrinsko i bratsko, zajedničarsko ozračje, koje je još od samih početaka utemeljiteljica pokreta Chiara Lubich naglašavala.¹³

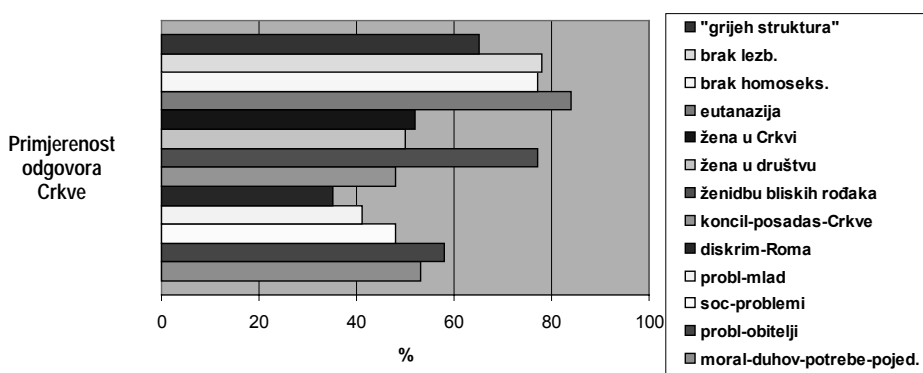
U raščlambi dobivenih rezultata pozornost smo usmjerili i na one varijable koje se odnose na stavove pripadnika pokreta prema oficijelnim strukturama

¹³ LUBICH, Ch. (1977.), *Einheit als Lebensstil*, Muenchen - Zuerich - Wien, Styria.
Schaeffer, W. (1987.), *Erneuertes Glaubensverwirklichtes Menschsein. Die Korrelation von Glauben und Erfahrung in der Lebenspraxis christlicher Erfahrung*, Zuerich – Einsiedeln – Koeln, Styria.

Katoličke crkve u čijem okrilju pokret djeluje. Budući da su pripadnici pokreta fokolara eklezijalni pokret i da pokazuju veliku lojalnost i spremnost na suradnju s hijerarhijom Crkve¹⁴, zanimalo nas je kako se, prema njihovom mišljenju, službene strukture Crkve odnose prema nekim aktualnim problemima suvremenoga svijeta.

Nadalje, željeli smo saznati što ispitanici misle o tome koliko Katolička crkva primjereno živi i svjedoči Evanđelje u današnjemu vremenu. Ispitanici su u vrlo velikom postotku (70% slučajeva) odgovorili da *ga nastoji živjeti*. χ^2 test pokazuje da nema statistički značajnih razlika među anketiranim pripadnicima pojedinih pokreta.

Kada se pitanje življenja Evanđelja konkretizira, tj. u kojoj mjeri Katolička crkva primjereno odgovara na suvremene izazove u društvu i društvene probleme, ispitanici pojedinih anketiranih pokreta se statistički značajno razlikuju. Za potrebe ovog rada donosimo, razumije se, samo mišljenje pripadnika pokreta Djela Marijina, tj. fokolara (grafikon 1).

Grafikon 1. Mišljenje pripadnika pokreta fokolara o odgovorima Katoličke crkve na probleme suvremenog svijeta.

Iz grafikona 1 možemo vidjeti da pripadnici pokreta fokolara smatraju kako Crkva na sve navedene probleme primjereno odgovara, dok je vrlo veliki angažman vezan uz sljedeća pitanja: eutanaziju, brak homoseksualaca, brak lezbijki, ženidbu između bliskih rođaka i »grieh struktura«.

¹⁴ ŠEŠO, I. (1981.), Suvremeni duhovni pokreti, *Veritas*, 20(1): 26-28.

3.5 Praktično življenje Evandjelja

Bitna odrednica pokreta fokolara¹⁵ jest socijalna dimenzija i načelo utemeljeno na Evandelju: »Što učiniste jednome od moje najmanje braće, meni učiniste.«¹⁶ Budući da u provedenom istraživanju nije bilo pitanja koja se direktno odnose na socijalni angažman pripadnika pokreta, poslužiti ćemo se, stoga, s dva neizravna pitanja koja mogu dati relativno dobar uvid u važnost društvenog angažmana pripadnika pokreta. Na pitanje što vide kao dominantno obilježje svoga pokreta anketirani ispitanici navode tri dominantna obilježja: pomaže ljudima doći do osobnog susreta s Bogom, nudi evangelizaciju primjerenu suvremenom sekulariziranom svijetu i izgrađuje povjerenje i solidarnost među ljudima. Dakle, u njihovim odgovorima, poglavito u potonjem, izraženo je i socijalno poslanje pokreta. A među tri dominantna obilježja, uz dva, da se tako izrazimo, »transcendentna« pomaganje ljudima da dođu do vlastitoga religioznog iskustva i evangelizacijsko poslanje, dolazi i »immanentno« obilježje izgrađivanje povjerenja i solidarnosti među ljudima.¹⁷

Tablica 8. Mišljenje pripadnika različitih religijskih pokreta o najvećoj vrijednosti u kršćanskoj vjeri.

	Što je najvažnije u kršćanskoj vjeri (%)							Ukupno
	Redovito moliti	Postiti određene postove	Ljubiti Boga i bližnjega	Životnom praksom svjedočiti svoje vjerničko opredjeljenje	Vršiti Božje zapovijedi	Vjerovati sve ono što Crkva od svojih vjernika traži	Bez odgovora	
Pokret fokolara (n=99)	1,0		75,8	16,2	7,1			100
Kursiljo (n=74)	1,4		64,9	29,7	2,7		1,4	100
Zajednica Molitva i Riječ (n=148)	5,4		67,6	17,6	7,4	0,7	1,4	100
Zajednica bračnih susreta (n=75)	4,0	4,0	62,7	21,3	5,3	1,3	1,3	100
Franjevački svjetovni red (n=21)	4,8		85,7			4,8	4,8	100
Frama (n=70)	1,4		64,3	22,9	8,6	1,4	1,4	100
Neki drugi (n=58)	1,7	1,7	56,9	10,3	24,1	1,7	3,4	100

$\chi^2 = 114,69$; $df = 42$; $p < 0,00$

¹⁵ LUBICH, Ch. (1977.), *Einheit als Lebensstil*, München - Zürich - Wien, Styria.

¹⁶ Mt 21.

¹⁷ LUBICH, Ch. (1990.), *Ljubav kao ideal*, Zagreb.

Iz tablice 8 možemo vidjeti da je prema mišljenju ispitanika za kršćansku vjeru najbitnija ljubav prema Bogu i bližnjemu. To kažu svi ispitanici bez obzira na pripadnost pokretu. Raščlambom podatka, tj. primjenom χ^2 testa, možemo vidjeti da među pripadnicima pojedinih pokreta postoje statistički značajne razlike. Primjerice, svjedočanstvo života za pripadnike nekoga pokreta je važno, a za pripadnike drugoga manje važno. Vršenje zapovijedi, vjerovanje u skladu s crkvenim učenjem i sl., također su različito vrednovani.

Pripadnici pokreta fokolara u 75,8% slučajeva, najvažnijim u kršćanstvu drže ljubav prema Bogu i bližnjemu. U tome upravo i jest *bit Novoga Saveza*: »Bog je sve svoje zapovijedi sazeo u ljubav prema sebi i bližnjima!«.¹⁸ Pripadnici pokreta fokolara upravo to su stavili na prvo mjesto. Na drugom mjestu je sa 16% odgovor ponovo »imanentnog«, »primijenjenog karaktera« a to je: »životom i praksom svjedočiti svoje vjerničko uvjerenje«. Vršenje Božjih zapovijedi najvažnijim drži 7% ispitanika. Usredotočimo li pažnju na značenje i važnost ovih odgovora, vidjet ćemo da je upravo društveni angažman i socijalna dimenzija, ta »imanentna«, ili »vremenita« vrednota kršćanskoga života pripadnicima pokreta fokolara na prvome mjestu. Vidimo da su ljubav prema Bogu i bližnjemu kao i svjedočenje životom bitne odrednice i nerazdvojne vrednote koje karakteriziraju pripadnika pokreta fokolara. Dobiveni nas rezultati nedvojbeno upućuju na vrlo veliku važnost socijalne zauzetosti i društvenog angažmana pripadnika ovog recentnog eklezijalnog pokreta.

4. Zaključak

Nakon upoznavanja pokreta fokolara i bitnih odrednica njegova temeljnog poslanja u Crkvi i društvu, te proučavanja rezultata istraživanja, možemo zaključiti da pripadnici pokreta fokolara u svakodnevnom životu žive svoje vjerničko uvjerenje, svakodnevno mole te da imaju vrlo izraženu duhovnu dimenziju, skripturistički čvrsto utemeljenu na Svetom pismu, tj. metodi »Riječi života« koju nastoje usvojiti i na njoj temeljiti svoje svakodnevno vjerničko djelovanje i život.

Prema dobivenim rezultatima posve je opravdano zaključiti da učestalost osobne molitve ima značajan utjecaj na sve istraživane stavove i moralna vrednovanja pripadnika ovog pokreta. Dimenzija zajedništva, komunitarnosti, bratstva i sestrinstva, duboko je izražena u samom temeljnom poslanju Pokreta. Pripadnici doživljavaju svoju pripadnost pokretu u prijateljskom ozračju koje ih međusobno spaja i povezuje. I kod ovih pripadnika radi se o »religioznosti emocionalnog zajedništva.«¹⁹

---

¹⁸ 1 Iv 4,7-13

¹⁹ HERVIEU-LÉGER, Daniele (1990.), *Les manifestations contemporaines du christianisme et la modernité*, Pariz, Cerf.

Pripadnici ovog pokreta pridaju veliku važnost vlastitoj pripadnosti Katoličkoj crkvi, poštuju hijerarhijsku strukturu Crkve.

Biti osvjedočenim kršćaninom, odnosno pripadnikom »življene a ne samo vjerovane vjere«, prema mišljenjima anketiranih pripadnika Fokolara, znači ljubiti Boga i bližnjega te životom svjedočiti svoje vjerničko opredjeljenje. To ih potiče na aktivnu ulogu i ne samo na karitativno djelovanje u Crkvi, nego i na socijalni angažman u lokalnoj zajednici i društvu. Učestalost osobne molitve i skripturistički utemeljena »Riječ života« su temelj takvog djelovanja i zauzetosti. Na temelju navedenog možemo zaključiti da je recentni laički crkveni pokret fokolara vrlo značajan i aktualan kako u životu Katoličke crkve tako i u društvenom angažmanu.

Summary

SOME INDICATORS OF MORAL JUDGEMENT OF THE FOCOLAR MOVEMENT

The Focolare movement belongs to the modern ecclesiastical movements that rehabilitate the personal experience of the lay person. It also belongs to the renewal movements within the Church. Its members are exceptionally ecumenically orientated, foster inter-religious cooperation and dialogue with people of various worldviews. The fundamental characteristic of the work which the movement's members practice is spiritual and social renewal, and the fortification of unity within Church and society. The movement is present in more than 180 countries including Croatia. The second part of this article, involves research based on interviews (among the seven various church movements there were 99 Focolarian members) which sought to examine the proliferation and frequency of personal prayer, the frequency of Bible »The Word of Life« reading, and its influence on attitudes within the movement relating to fundamental moral issues such as: views on people who do them harm, attitudes concerning premarital sexual relations, thoughts on intentional termination of pregnancies (abortion), adultery and marital chastity. Furthermore, the aim was to research the sense of community, ecumenical predisposition, and the degree of social engagement within the movement. The results suggest, firstly, that the proliferation and frequency of prayer and Bible »The Word of Life« reading greatly influences the daily faith of the laypeople, and secondly, that their predisposition for the ecumenical movement and inter-religious dialogue was the direct result of frequent personal prayer and Bible (»The Word of Life«) reading. Members of this movement attribute great importance to membership within the Catholic Church, respect the hierarchical structure of the Church, and are very open concerning ecumenical and inter-religious dialogue, and dialogue with people of various worldviews. Being a Christian for Focolare members equates to loving God and one's neighbour; and through personal action and real social engagement, an opportunity to witness one's mission as a believer.

Key words: the Focolar movement, spiritual and social renewal, practicing the faith, social engagement, moral attitudes, community